

مروری بر عملکرد

جان مینارد کینز (John Maynard Keynes) اقتصاددان معروف در جایی گفته است: نمی‌دانم کدامیک انسان را بیشتر محافظه‌کار می‌کند: بی‌خبری از همه چیز غیر از حال، یا بی‌خبری از همه چیز جز گذشته؟ صرفنظر از این سوال فلسفی که به هر حال و به جای خود، ارزش اندیشیدن دارد، رسم و عادت است که در شروع هر دوره زمانی، نگاهی به گذشته بیندازیم و ببینیم که آیا پسر خوبی بوده‌ایم یا دیروز را هم مثل روزهای دیگر از دست داده‌ایم! موضوع ویژه این شماره ما هم که مصادف با شروع سال ۱۳۸۷ است، مروری است بر عملکردها در قالب سه‌عنوان:

- ۱- بانکداری اسلامی در سال گذشته.
- ۲- مقایسه عملکرد بانک‌های دولتی و خصوصی.
- ۳- چالش‌های بانکداری خصوصی در ایران، به‌عنوان یک بحث تکمیلی.

امیدواریم مورد توجه شما قرار گیرد.

بانک و اقتصاد

بانکداری اسلامی در سال گذشته

تهیه و تنظیم: سیدحسین علوی لنگرودی

ژورنال علمی و مطالعات فرهنگی

غیراسلامی به وادی خدمات‌رسانی مالی اسلامی شده است، به‌نحوی که در سال‌های اخیر شاهد تاسیس بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی در کشورهایی چون انگلستان، آلمان، هنگ‌کنگ و سنگاپور بوده‌ایم.

نوآوری‌های متعدد و متنوع بانک‌های اسلامی در حوزه‌هایی چون تکنولوژی‌های بانکی، ارائه خدمات مالی ترکیبی و جدید، انتشار صکوک، بیمه - بانک و غیره، نیز موجب شده‌اند که الگوی بانکداری منطبق با شریعت اسلام به‌عنوان یک الگوی موفق و مفید برای نظام‌های پولی و بانکی شناخته شود و از سوی قانونگذاران و نظارت‌کنندگان دنیای پول و بانک موردپذیرش قرار گیرد.

در اینجا قصد داریم نگاهی گذرا و اجمالی داشته باشیم به تحولات و پیشرفت‌های صورت‌گرفته در سال گذشته (۱۳۸۶) و

اشاره

صنعت بانکداری و مالیه اسلامی، به‌رغم عمر کوتاه‌ش، در زمره شکوفاترین و پررونق‌ترین بخش‌های پولی، مالی و بانکی جهان شناخته می‌شود و روزی نیست که خبری و گزارشی در ارتباط با پیشرفت‌های روزافزون و همه‌جانبه بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی در سرتاسر جهان در رسانه‌ها و مطبوعات جهان منتشر نشود. بی‌دلیل نیست که یکی از ضمیمه‌های ثابت و پرطرفدار مجله معتبر The Banker نیز به بررسی تحولات دنیای بانکداری اسلامی اختصاص یافته است.

بانک‌های اسلامی در مدتی کوتاه توانسته‌اند با عملکرد موفق و درخشان خود، خیل عظیمی از غیرمسلمانان را نیز به‌خود جذب نمایند و این امر زمینه‌ساز ورود کشورهای

منطقه خاورمیانه، به‌عنوان خاستگاه و کانون اصلی بانکداری و مالیه اسلامی، سرچشمه تحولات بسیاری بوده و این تحولات در سال گذشته بسیار پررنگ‌تر و تاثیرگذارتر از قبل ارزیابی شده است.

عملکرد بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی را در حوزه‌های جغرافیایی گوناگون مورد بررسی قرار دهیم. به همین منظور، این تحولات را در سه حوزه منطقه‌ای زیر طبقه‌بندی نموده‌ایم که عبارتند از: ۱) منطقه خاورمیانه، ۲) منطقه آسیای جنوب شرقی، ۳) آفریقا، اروپا و آمریکا.

منطقه خاورمیانه

منطقه خاورمیانه، به‌عنوان خاستگاه و کانون اصلی بانکداری و مالیه اسلامی، سرچشمه تحولات بسیاری بود و این تحولات در سال گذشته، بسیار پررنگ‌تر و تاثیرگذارتر از قبل ارزیابی شده است. وجود کانون‌های بزرگ و قدرتمندی چون بحرین، امارات متحده عربی، عربستان سعودی، کویت و قطر در این منطقه موجب شده است که بازارهای مالی و پولی این کشورها به میزبان اصلی سرمایه‌های اسلامی تبدیل شوند. جا دارد که از حضور کمرنگ خودمان در این صحنه گله‌مند باشیم و از مدیران سیستم بانکی کشورمان بخواهیم که با به‌کاربردن تدابیر خاص هرچه زودتر خود را از شر وابستگی‌های دولتی توانفرسا نجات بخشند و به عرصه رقابت در بازار پولی منطقه بپیوندند. به‌هرحال، افزایش چشمگیر قیمت نفت و سرآزیرشدن حجم عظیمی از دلارهای نفتی به منطقه خاورمیانه هم باعث شده است تا اغلب بازارهای مالی و پولی این منطقه، به‌شدت تقویت شوند و نقدینگی حجیمی را تولید نمایند. یکی از بهترین راه‌ها برای کنترل و مدیریت این نقدینگی هم ایجاد و تقویت بانک‌های اسلامی است که به دفعات در سال گذشته شاهدش بوده‌ایم.

تاسیس بانک اسلامی الهلال در ابوظبی، تاسیس چند بانک اسلامی جدید از سوی دولت قطر، ایجاد اداره خدمات‌رسانی مالی اسلامی در بانک مرکزی بحرین، آغاز به‌کار مجدد بانک اسلامی اردن، عملیاتی‌شدن بانک اسلامی جدید بحرین به‌نام بانک اسلامی دار، آغاز به‌کار مرکز مالی اسلامی خلیج فارس در دبی، افتتاح هم‌زمان پنج صندوق سرمایه‌گذاری اسلامی و تاسیس چندین بانک و موسسه مالی اسلامی در کویت، پاکستان، بنگلادش، سوریه، لبنان، آذربایجان و ترکیه از جمله موارد ایجاد و تقویت بانکداری اسلامی در قالب تاسیس بانک‌ها و شعب جدید بشمار می‌آیند که در سال گذشته به‌وقوع پیوسته‌اند.

برگزاری کنفرانس‌ها و کارگاه‌های آموزشی در حوزه بانکداری و مالیه اسلامی نیز از دیگر اقدامات صورت‌گرفته در جهت دسترسی و تقویت بنیادین و علمی بانکداری بدون‌ربا بوده که توسط نهادهای دولتی و غیردولتی کشورهای منطقه خاورمیانه انجام شده است. برگزاری کنفرانس مالیه اسلامی آسیایی در پاکستان، برپایی همایش بین‌المللی بانکداری و

مالیه اسلامی در امارات متحده عربی، برگزاری کنفرانس بین‌المللی بانکداری اسلامی در قرن بیست‌ویکم در کویت، گردهمایی بزرگ بانکداران اسلامی جهان در دبی، برگزاری همایش مالیه اسلامی و اخلاقی در عربستان سعودی، برپایی کنفرانس بانکداری بدون‌ربا در بحرین و برگزاری ده‌ها سمینار، کارگاه آموزشی و اجرای پروژه‌های پژوهش میدانی در حوزه عملکرد بانک‌های اسلامی در سال‌های اخیر، از جمله فعالیت‌های صورت‌گرفته برای تقویت تئوریک و علمی بانکداری اسلامی در سال ۱۳۸۶ بوده‌اند.

انتشار میلیاردها دلار اوراق قرضه اسلامی یا صکوک از سوی بسیاری از بانک‌های اسلامی منطقه خلیج فارس و خاورمیانه، از دیگر تحولات قابل توجه در دنیای بانکداری اسلامی منطقه می‌باشد. انتشار ۳/۵۲ میلیارد دلار صکوک طلایی به‌منظور تامین مالی پروژه عظیم صنعتی نخیل و عرضه ۳/۱۸ میلیارد دلار اوراق قرضه اسلامی برای تامین مالی پروژه مستغلات دیتار توسط بانک اسلامی دبی، انتشار اوراق بهادار اسلامی به ارزش پنج میلیارد ریال سعودی توسط شرکت صنایع پایه‌ای سعودی (SABIS)، انتشار یک میلیارد دلار صکوک طلایی در بحرین، عرضه ۶۵۰ میلیون دلار صکوک طلایی از سوی بازار سهام عربستان بلافاصله پس از اتمام پروژه انتشار سه میلیارد دلار اوراق قرض پنج‌ساله اسلامی در عربستان، عرضه ۱/۵ میلیارد دلار صکوک به‌منظور تامین مالی پروژه گسترش میدان گازی دانای شارجه و ده‌ها مورد دیگر، از جمله اقدامات تحسین‌برانگیز بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی در راستای تقویت صنعت اوراق قرضه اسلامی بشمار می‌روند که ایجاد بازارهای ثانویه قدرتمند و پرتعداد در کشورهای مختلف خاورمیانه آن را تکمیل و تقویت نموده است. به‌طورکلی، در شش ماه نخست سال ۲۰۰۷، بیش از ۱۲/۳ میلیارد دلار صکوک فقط در کشورهای حوزه خلیج فارس منتشر شده که به سرعت توسط سرمایه‌گذاران شخصی و شرکتی منطقه خریداری شده است. اجرای پروژه‌های زیربنایی، تاسیساتی و مستغلاتی متعدد در منطقه خاورمیانه هم بهترین فرصت برای انتشار اوراق بهادار اسلامی به‌حساب می‌آید. هم‌اکنون بسیاری از غول‌های پتروشیمی و نفتی منطقه خاورمیانه، به‌دنبال بهره‌مندی از مزایای پرشمار اوراق قرضه اسلامی و سایر روش‌های فاینانس اسلامی هستند و آنها را به اوراق قرضه غیراسلامی و فاینانس سنتی ترجیح می‌دهند. گفتنی است که استقبال سرمایه‌گذاران غربی و غیرمسلمان از صکوک، بسیار شگفت‌انگیز و غافل‌گیرکننده بود و بانک‌های اسلامی را به انتشار مقادیر بیشتری صکوک ترغیب کرد. نوآوری‌های دیگری چون انتصاب بانوان در پست‌های کلیدی بانکی در کشورهای اسلامی، از جمله عضویت در

انتشار میلیاردها دلار اوراق قرضه اسلامی یا صکوک از سوی بسیاری از بانک‌های اسلامی منطقه خلیج فارس و خاورمیانه، از دیگر تحولات قابل توجه در دنیای بانکداری اسلامی منطقه می‌باشد.

هم‌اکنون بسیاری از غول‌های پتروشیمی و نفتی منطقه خاورمیانه، به‌دنبال بهره‌مندی از مزایای پرشمار اوراق قرضه اسلامی و سایر روش‌های فاینانس اسلامی هستند.

مالزی در سایر کشورهای جهان، از جمله رویدادهای مهم و قابل توجه در حوزه بانکداری و مالی اسلامی در مالزی طی سال ۱۳۸۶ بشمارمی‌روند.

علاوه بر مالزی، کشورهایی چون هنگ‌کنگ، سنگاپور، تایلند، ژاپن و چین نیز در سال ۱۳۸۶، گام‌های موفقی را در راستای تقویت صنعت مالی اسلامی برداشتند. تاسیس چندین موسسه مالی اسلامی در این کشورها، عرضه میلیاردها دلار اوراق قرضه اسلامی (صکوک) در بازارهای بورس هنگ‌کنگ و سنگاپور، تصویب قوانین و مقررات ویژه بانکداری اسلامی از سوی نهادهای مالی و نظارتی هنگ‌کنگ، سنگاپور و ژاپن، برگزاری ده‌ها کنفرانس و کارگاه آموزشی تخصصی در حوزه مالی اسلامی و ایجاد بانک‌های اسلامی مشترک با مشارکت سرمایه‌گذارانی از کشورهای خلیج فارس و خاورمیانه، از جمله تحولات صنعت بانکداری اسلامی در این بخش از جهان بشمارمی‌آیند که در سال ۱۳۸۶ به‌وقوع پیوسته‌اند.

با اینهمه، بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی فعال در آسیای جنوب شرقی، با پاره‌ای چالش‌ها و محدودیت‌ها هم دست‌به‌گریبان بوده‌اند. کمبود نیروی انسانی مجرب جهت فعالیت در بانک‌های اسلامی، کمبود علمای دینی مسلط به علوم بانکداری و اقتصاد اسلامی، سرازیر شدن نیروهای متخصص شاغل در بانک‌های اسلامی منطقه به سمت کشورهای خاورمیانه (که با پرداخت حقوق و مزایای وسوسه‌انگیز به بانکداران اسلامی، زمینه مساعدی را برای جذب نیروی متخصص و خیره بانکی اسلامی فراهم آورده‌اند) و محروم بودن از دلارهای نفتی، از جمله موانع پیش روی بانکداری اسلامی در منطقه آسیای جنوب شرقی است که بایستی برای رفع آنها چاره‌ای اندیشید.

آفریقا، اروپا و آمریکا

در سال‌های اخیر، کانون‌های جدید دیگری غیر از خاورمیانه و آسیای جنوب شرقی هم به‌وجود آمده‌اند که عمدتاً در کشورهای غیراسلامی قرار داشته‌اند. یکی از مهمترین این کانون‌ها، انگلستان می‌باشد که میزان چندین بانک اسلامی بزرگ با ده‌ها شعبه بزرگ است که در سرتاسر خاک این کشور پراکنده شده‌اند و در حال ارایه خدمات بانکی به بیش از ۱/۵ میلیون نفر مسلمان ساکن انگلیس و البته غیرمسلمانان هستند. حمایت‌های همه‌جانبه دولت انگلیس از صنعت بانکداری و مالی اسلامی و وضع قوانین حمایتی و تشویقی برای بانک‌ها و موسسات مالی ارایه‌دهنده خدمات مالی منطبق با شریعت اسلام در سال گذشته موجب شد تا علاوه بر افزایش تعداد و گسترش پراکندگی شعب بانک‌های اسلامی فعال در انگلستان، شاهد تحولاتی چون تاسیس شرکت ملی صکوک

هیات‌مدیره بانک‌ها و موسسات مالی (ازقبیل عضویت سه زن در هیات‌مدیره بانک‌های اماراتی)، عملیاتی‌کردن سیستم بانکی فوق‌مدرن Misys در بانک اسلامی البرکت (که جزو پیشرفته‌ترین سیستم‌های تکنولوژیکی بانکی است)، خدمات‌رسانی کامل به کارگران مهاجر شاغل در کشورهای منطقه و ایجاد خطوط ارتباطی و اعتباری بین کشورهای اسلامی، خریداری شرکت مشهور اتومبیل‌سازی آستون مارتن انگلیس از سوی چند بانک اسلامی کویتی، اعطای جایزه ویژه بانکداری اسلامی جهان به مدیرعامل بانک الراجی عربستان، تاسیس بازار سهام اسلامی در کویت، اجرای برنامه جامع اعتبارات خرد در چند بانک اسلامی بنگلادش، ترکیب بانکداری و بیمه اسلامی در قالب ایجاد بانک‌های تکفل در چند کشور حوزه خلیج فارس و بسیاری از نوآوری‌های دیگر، از جمله تحولات مثبت در این بخش می‌باشند که در سال ۱۳۸۶ شاهد وقوع آنها بوده‌ایم.

منطقه آسیای جنوب شرقی

یکی دیگر از کانون‌های بزرگ و قدیمی بانکداری و مالی اسلامی، در بخش شرقی آسیا و با محوریت مالزی شکل گرفته است. سابقه فعالیت بانکی منطبق با شریعت اسلام در مالزی به دهه ۱۹۷۰ برمی‌گردد، با این‌حال، روند روبه‌رشد فعالیت بانک‌های اسلامی در مالزی در طی سال‌های اخیر، سرعت چشمگیری یافته است، به‌نحوی که تعداد بانک‌ها و موسسات مالی که خدمات و محصولات مالی و بانکی اسلامی را در اختیار مشتریان شبکه بانکی و مالی قرار می‌دهند، روزبه‌روز در حال افزایش است. گرایش روزافزون بانک‌های غیراسلامی مالزی برای تبدیل شدن به بانک اسلامی، استقبال غیرمسلمانان (به‌ویژه چینی‌ها) از محصولات مالی عرضه‌شده توسط بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی، حمایت بی‌دریغ و همه‌جانبه بانک نگارا (بانک مرکزی مالزی) از بانکداری اسلامی از طریق وضع مقررات و سیاست‌های حمایتی، گرایش فزاینده شرکت‌های کوچک و متوسط (SMEs) به سمت برخورداری از خدمات مالی اسلامی، احیای چند بانک اسلامی ورشکسته و بحران‌زده، از جمله بانک اسلام مالزی، افزایش شعب بانک‌های اسلامی مالزی به بیش از ۱۲۰۰ شعبه و افزایش تعداد بانک‌های اسلامی تمام‌عیار و بزرگ مالزی به ۱۰ بانک، سهم ۳۱ درصدی اوراق قرضه اسلامی منتشرشده از سوی نهادهای مالی اسلامی از کل بازار اوراق بهادار مالزی، گرایش بانک‌های اسلامی مالزی به سمت تامین مالی پروژه‌های زیربنایی در غرب، از جمله در انگلیس و آمریکای لاتین و چین، بازنگری در قانون مباحه توسط بانک مرکزی مالزی و تاسیس چندین موسسه مالی و صندوق سرمایه‌گذاری اسلامی از روی بانک‌های اسلامی

یکی از مهمترین کانون‌های رونق بانکداری اسلامی در کشورهای غیراسلامی، انگلستان است که میزان چندین بانک اسلامی بزرگ با ده‌ها شعبه است.

برای رفع موانع فعالیت موسسات مالی اسلامی در اروپا بردارند. کشورهای آمریکا و کانادا نیز از این قافله عقب نمانده‌اند و با برگزاری چندین کنفرانس بین‌المللی در حوزه مالیه اسلامی، کوشیده‌اند تا ارکان تئوریک و علمی این صنعت نوپا و ناشناخته را برای شهروندان آمریکایی و کانادایی روشن سازند. برگزاری همایش بانکداری و مالیه اسلامی در دانشگاه‌های هاروارد و بریتیش کلمبیا و انجام پژوهش‌های علمی در حوزه نقش و جایگاه بانکداری اسلامی در نظام پولی و مالی جهان، از جمله اقدامات صورت گرفته در جهت تقویت اطلاع‌رسانی راجع به بانک‌های اسلامی و عملکردهای آنها بوده‌اند.

قاره آفریقا نیز که میلیون‌ها نفر مسلمان را در خود جای داده است، مکان مطلوبی برای فعالیت بانک‌ها و موسسات مالی اسلامی بشمار می‌آید که با توجه به پتانسیل‌های بکر و دست‌نخورده آن، می‌رود تا به یکی از کانون‌های جدید بانکداری اسلامی در جهان بدل شود. تاسیس نخستین بانک اسلامی کنیا در ماه مارس ۲۰۰۷ (با مشارکت مالی سرمایه‌گذاران منطقه خلیج فارس)، گسترش فعالیت‌های بانک اسلامی مشترک سودان - امارات و تاسیس چندین موسسه مالی و صندوق‌های سرمایه‌گذاری اسلامی در آفریقای جنوبی و نیجریه هم از شاخص‌ترین تحولات بانکداری اسلامی در آفریقا طی سال گذشته بشمار می‌روند.

بریتانیا و گشایش نخستین بازار ثانویه اوراق بهادار اسلامی در لندن طی سالی که گذشت، باشیم. برگزاری چندین کنفرانس بین‌المللی در حوزه مالیه، از جمله گردهمایی بزرگ مالیه اسلامی در لندن (با مشارکت بانک اسلامی بریتانیا، بانک اسلامی الالمانا و بانک ABC) و همایش بانکداری اسلامی در هزاره سوم، از جمله گردهمایی‌هایی بودند که به همت دولت و نهادهای مالی انگلستان برگزار شدند و با مشارکت گسترده و استقبال چشمگیر علاقمندان به بانکداری اسلامی در انگلستان نیز روبرو شدند.

علاوه بر انگلستان، کشورهای دیگری چون آلمان، سوئیس و لوکزامبورگ هم وارد خدمات‌رسانی مالی اسلامی شده‌اند که بخش عمده این فعالیت‌ها در حوزه انتشار و مبادله اوراق قرضه اسلامی (صکوک) جلوه‌گر می‌شود. اخیراً تحولات دیگری چون ایجاد بخش بانکداری اسلامی در بانک مشهور UBS و تاسیس بانک سرمایه‌گذاری اسلامی اروپا نیز در سطح اروپا روی داده و امیدهای فراوانی را برای گسترش هرچه بیشتر بانکداری و مالیه اسلامی در قاره سبز پدید آورده است.

استقبال بی‌نظیر سرمایه‌گذاران اروپایی از انتشار صکوک طلائی در اروپا و تقاضای روزافزون برای برخورداری از عقود اسلامی، موجب شده است که قانونگذاران و سیاستگذاران پولی و مالی اتحادیه اروپا به دنبال تدوین قانون جامع خدمات‌رسانی مالی منطبق با شریعت اسلام باشند و گام‌های جدی و موثری را

علاوه بر مالزی، کشورهای
چون هنگ‌کنگ، سنگاپور،
تایلند، ژاپن و چین هم در
سال ۱۳۸۶، گام‌های
موفقی را در راستای تقویت
صنعت مالیه اسلامی
برداشتند.

بانک و اقتصاد

ماهنامه بانکی - اقتصادی

خواننده ارجمند

مجله بانک و اقتصاد برای شما تهیه می‌شود و از آن شما است.

بنابراین:

- ۱) مطالب خودتان را برای درج در نشریه ارسال فرمایید.
- ۲) ما را از پیشنهادهای و نظریات خود بهره‌مند کنید.
- ۳) برای پیام‌های تبلیغاتی خود از امکانات ما بهره بگیرید.

نشانی: تهران / خیابان حجاب / کوچه سوم / شماره ۱۳ / صندوق پستی: تهران ۵۵۴۸-۱۴۱۵۵ / تلفن و نمابر: ۸۸۹۵۱۳۲۹